שם המחקר: "תג הזהב" או "תג פח אשפה"? תג חניה כפול לרכב נכה בישראל: תפיסות של מקבלי השירות המוגבלים בניידות פיזית והמורשים לשימוש בתג מטעמם.

- **שנה :** 2026
- **סוג מחקר :** תזה
- **מס' קטלוגי :** 890-821-2025
- **שמות החוקרים:** אורית מועלם, בהנחיית: פרופ' שירלי ורנר.
- **רשות המחקר:** בית הספר לעבודה סוציאלית, האוניברסיטה העברית.

<u>תקציר</u>

תג חניה לרכב נכה מהווה אמצעי ניידות ונגישות חיוני עבור אנשים עם מוגבלות פיזית בניידות. סוגייה מרכזית היא מדיניות הזכאות הכפולה הנהוגה בישראל, במסגרתה זכאים אוטומטית לשיוך התג לשני רכבים, ללא בחינת הנחיצות או מעקב אחר השימוש בו בפועל. מצב זה מוביל לאינפלציה של רכבים בעלי תג חניה, תוך פגיעה פוטנציאלית בעקרונות של צדק חברתי ושוויון הזדמנויות, שכן רבים אינם זקוקים לתג הכפול. מעבר לכך, תופעת התג מציבה אתגרים לא רק למשתמשים אלא גם לחברה כולה, אשר נושאת באחריות לקידום סולידריות, ערבות הדדית, שמירה על כבוד האדם ושילוב אנשים עם מוגבלות במרקם החיים החברתי.

על אף חשיבות נושא התג בכללותו וההשלכות הרחבות הנלוות אליו, הספרות המחקרית העוסקת בו דלה ונעדרת היבטים מהותיים רבים. מחקר זה שואף לצמצם את הפער הקיים ולבחון את משמעותה של הזכות לתג חניה ואת אופני השימוש בה, לרבות הכפילות המובנית. זאת, כפי שהיא נחווית ומומשגת על ידי המשתמשים בתג בהקשרים של מדיניות, חוק, חברה ואינדיבידואליזם.

מחקר זה נערך במתודולוגיה איכותנית המשלבת שתי פרדיגמות מחקריות משלימות. הראשונה, פנומנולוגית, החותרת להבין את הפרספקטיבה הסובייקטיבית של המשתתפים ואת פרשנותם למציאות. השנייה, ביקורתית, המבקשת לחשוף יחסי כוח ומנגנונים מבניים סמויים, ולערער על הסדר הקיים לשם קידום שינוי חברתי.

במחקר זה נעשה שימוש בדגימת נוחות וכדור שלג, אשר כללה 20 משתתפים בוגרים מקשת רחבה של מגזרים בחברה היהודית וממגוון גילאים וערים בישראל. עשרה מהמשתתפים זכאים לתג נכה בשל מוגבלות בניידות, ועשרה נוספים הם "מורשי השימוש" כלומר, משתמשים ברכב המסומן כ"רכב נכה" עבור הזכאי. מאחר שזווית בחינה זו טרם זכתה להתייחסות אמפירית, המחקר הנוכחי מהווה תרומה חלוצית להבנת התופעה. איסוף הנתונים בוצע באמצעות ראיונות עומק חצי מובנים, ואלו נותחו אינדוקטיבית בהתאם לעקרונות הניתוח התמטי, במטרה לזהות דפוסים משותפים העולים מהחוויה האישית ומהידע שנאסף, ולהפיק תובנות מוכללות.

ממצאי המחקר חשפו שלוש תמות מרכזיות המציעות הבנה אינטגרטיבית של תופעת התג, כאשר כל אחת מהן מתמקדת בממד אחר: הפיזי, הסובייקטיבי והפרוספקטיבי. תמות אלו משיקות, מתלכדות ומעצבות זו

את זו באופן הדדי. הממד הפיזי מתאר את ערכו של התג לצד חוסר המיצוי שלו, נוכח האתגרים הרבים העומדים בפני המשתמשים ודורשים שיפור. הממד הסובייקטיבי מציף ממשקים שונים המשקפים את המוסר הפנימי, את אופני הביטוי של התפיסה העצמית, את יחסי הגומלין עם הסביבה וכן את הדינמיקה מול המערכת. הממד הפרוספקטיבי עוסק בזיהוי מוקדי השינוי הנדרשים ובגיבוש רעיונות מעשיים ליישומם.

פרק הדיון מנתח את דפוסי יחסי הכוח שעלו באופן עקבי בממצאי המחקר, באמצעות מודל "קוביית הכוח"- Power Cube (Gaventa, 2006) ומפרש אותם דרך מושג הסטיגמה המבנית. נקודת מבט זו מרחיבה את הדיון במושג זה אל זירה מוסדית יומיומית של מוגבלות פיזית, ומדגימה כיצד משאב בירוקרטי שנועד להבטיח נגישות וניידות עשוי בו זמנית לייצר חסמים, פיקוח והדרה בחסות החוק.

לצד הכוח המופעל "מלמעלה למטה" באמצעות סמכות המערכת, הממצאים מצביעים על כוח "מלמטה למעלה", המתפתח מתוך ידע וניסיון מצטברים ומאפשר למשתמשי התג לפתח סוכנות, התנגדות ואקטיביזם. עם זאת, כוח זה מאפיין בעיקר מיעוט מקרב בעלי הזכויות, ואף כאשר הוא מתורגם להצעות שינוי, יישומן תלוי במידה רבה במערכת ודורש שינויי מדיניות, הקצאת משאבים ותיקונים במסגרת החוק. לפיכך, הכוח הפועל מהשטח מאפשר לפרט לפעול ולהשפיע, אך אינו מערער באופן מלא את יחסי הכוח הקיימים, והאחריות המרכזית להובלת השינוי נותרת בידי המדינה.

בחלק הסיום מוצגת תרומת המחקר לתיאוריה ולפרקטיקה, לצד מגבלותיו, וכן נפרשות המסקנות והמלצות למחקרי המשך, כל אלה עשויים להעמיק את ההבנה בסוגיית תג החניה ולהוביל לשיפור הרווחה ואיכות החיים של הזכאים, שהם תכליתו המרכזית של מחקר זה.

מילות מפתח: נגישות, ניידות, חניה, תג חניה, רכב נכה, זכויות אנשים עם מוגבלות. מוגבלות פיזית. יחסי כוח. סטיגמה מבנית.

- לפריט המלא
- למאגר המחקרים של קרן שלם
- למאגר כלי המחקר של קרן שלם